

Entrevista a Toni Ibarz
L'historiador saidinès ens parla de la seua obra sobre el Canal d'Aragó i Catalunya.

Dia de la Faldeta a Fraga
La capital del Baix Cinca torna a celebrar de forma massiva la festa del seu vestit tradicional.

El I premi Recercat va a parar a la Franja
L'Associació Cultural del Matarranya veu reconegut el seu treball.

TEMPS DE FRANJA

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

2,30 €

Any 6 • núm. 47 • La Franja, juny de 2005

EDITA:
**INICIATIVA CULTURAL
 DE LA FRANJA**
 Associació Cultural del Matarranya
 C/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 11 52
 A/e: associacio@matarranya.com
 Consells Locals de la Franja
 Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
 Apartat de Correus 116, Fraga (Baix Cinca)

DIRECTOR:
 Màrio Sasot

CAP DE REDACCIÓ:
 Josep Galan

GESTIÓ I ADMINISTRACIÓ:
 Hipòlit Solé

REDACCIÓ:
 Enric Algars, Antoni Bengochea,
 Lluís Rajadell i Pasqual Vidal
 (el Matarranya).
 Jaume Casas i Josep Labat
 (el Baix Cinca).
 Anna Enjuanes i Aleix Castellnou
 (la Llitera i la Ribagorça).
 Carme Messeguer (PPCC).

OPINIÓ:
 Susanna Barquín, Esteve Betrià,
 Tomàs Bosque, Josep A. Carrégal,
 Miquel Estaña, Joaquim Montclús,
 Josep Puche, Francesc Ricart,
 Francesc Serès, Carles Sancho,
 Ramon Sistac i Carles Terès.

CORREU ELECTRÒNIC:
 temps@wanadoo.es

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:
 974 47 19 93 / 93 805 02 70

MAQUETACIÓ:
 Isabel Calaf • icalaf@wanadoo.es

IMPRESSIÓ i PRODUCCIÓ:
 Gràfiques del Matarranya, SL
 grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000
ISSN: 1695-7709

EN VENDA A:
Albelda
 Estanc Conchita
Calaceit
 Papereria Abàs
El Torricó
 Llibreria Pilarín
Fraga
 Llibreria Badia, Llibreria Cabrera
Girona
 Llibreria Les Voltes
Lleida
 Llibreria de la Generalitat
Mequinensa
 Papereria González
Reus
 Llibreria Gaudí
Saidí
 Llibreria Panadés
Saragossa
 Librería Càlamo
 Pza. San Francisco, 4.
 Tel. 976 55 73 18
Tamarit
 Estanc Patrilo
Tortosa
 Llibreria El Temple
Vall-de-roures
 Llibreria Serret

L'Observatori de la unitat

L'Observatori de la Llengua Catalana ha dedicat les II Jornades, celebrades a València a finals de maig, a una qüestió que apareix a primera plana de tant en tant, i resta encara oberta: la unitat de la llengua.

És evident que si cal parlar d'unitat del català és justament perquè hi ha qui no hi està d'acord. No és un fenomen nou, ni és propi de la nostra llengua, ni té a veure amb les diferències que hi puguin haver d'una punta a l'altra del territori de parla catalana.

Les llengües viuen, en un moment o altre, vel·leïtats segregacionistes, com ara la que va protagonitzar la Sudamèrica de mitjans del segle XIX, amb la producció d'escrits amb normes ortogràfiques diferenciades de les establertes per l'Acadèmia de la Llengua Espanyola, al mateix temps que s'aconseguia la independència de la metròpoli. Finalment, va guanyar l'Acadèmia, es va enfortir la llengua, i els nous estats van ser forts o febles independentment de l'ortografia.

Un altre exemple de convulsions per la unificació, en aquest cas també de llengua i territori, però a les antípodes de l'anterior, és la persecució de les parles diferents al francès, prohibides endebades en el territori de la nació que conformava la França postrevolucionària, cap a finals del segle XVIII.

La llengua ha estat històricament objecte de polèmiques allunyades de la gramàtica, de ben segur perquè no és patrimoni de filòlegs i, probablement, perquè hi ha la percepció que una llengua és més que un conjunt de paraules.

Des d'un punt de vista econòmic, el prestigi i la projecció internacional d'una llengua suposen un valor afegit a les produccions d'un país. Des d'un punt de vista polític, la llengua comuna és

un element de centralització i enfortiment nacional.

El català, que es troba, o es maltroba, entre discussions heretades del romanticisme europeu sobre la identitat de llengua i territori, és el setè idioma europeu en número de parlants, set o nou milions de parlants, segons quina sigui la font.

El número set no està malament, però si cal treballar per la unitat, per la no fragmentació del català, també cal tenir en compte el repte de la universalització de la llengua a través del prestigi de persones i de produccions. Les raons són clares: com més gent parla una llengua, més gent la vol parlar.

En aquesta tasca, tenen un paper important la literatura, l'oci o l'economia. I aquí ens permetem destacar com van celebrar el títol de Lliga bona part dels jugadors estrangers del Barça: en català. Però també, lloat sigui el cel, hem de posar l'accent en la particular celebració que vam fer a Saragossa, durant el Saló de l'Educació, cada vegada que algú s'acostava a l'estand de la ICF i ens preguntava on podia aprendre català, i en van ser uns quants.

SUBSCRIU-T'HI

974 47 19 93

93 805 02 70

ESTISORES

Miquel Estaña

tortures .....

s u m a r i

2

Editorial

3

Salutació del director

3

Cartes dels lectors

4

El Matarranya

7

El Baix Cinca

10

Entrevista

Toni Ibarz Ibarz, autor de *La Història del canal d'Aragó i Catalunya*

12

La Llitera i la Ribagorça

14

Cultura

15

Tema del mes:

30 d'abril: per la dignitat del País Valencià i la de molts altres...

16

Aragó

17

Gent de Franja

18

Països Catalans

19

Opinió

Un personatge entre la història i el mite (i II)

salutació del director

Per uns dies, els que van del 5 al 8 de maig, la llengua catalana, s'ha sentit parlar, representar i cantar a Saragossa, la capital del vell regne trilingüe d'Aragó, amb motiu de la Fira de l'Educació. Ha estat una experiència, sino més religiosa, sí interessant. Molta gent acudia a l'estand amb simpatia i afany constructiu de «voler saber» envers la nostra llengua. La gent escoltava recitar els poemes de Josep Miquel Gràcia a la mostra «Finestrons i finestretes» pels passadissos de la fira amb simpatia i sorpresa.

Tampoc s'espantava al sentir les noves cançons de l'Anton Abad a la carpa d'espectacles. El duo Recapte va omplir (quasi tots eren amics i coneguts, tot s'ha de dir, però també hi havia gent d'associacions per l'aragonès) los baixos de la Campana de los Perdidos uns dies més tard.

Alguna cosa està canviant al rovell de l'ou de la regió envers aquest tema? Tot podria ser, però el que està clar és que les institucions educatives han de posar-se les piles per a adaptar-se a aquest canvi. A Saragossa només es pot aprendre català a la Universitat, a una Escola d'Idiomes o a classes particulars. Cal que els centres de professors, els d'adults i els de Secundària organitzen cursos per a atendre una demanda tan real com nombrosa.

Màrio Sasot

cartes dels lectors

“La Caixa” continua discriminant el català

“La Caixa” continua discriminant el català a tort i a dret com hem anat informant en els últims dies. Ahir parlaven de la marginació a la Catalunya Nord. Avui hem de dir que, malgrat les cartes de protesta, continua ignorant el català a les sucursals que té a Fraga i Tamarit (la Franja de Ponent).

D'altra banda, tots els anuncis i paperam per tal que els immigrants del tercer món enviïn diners a casa seva els fa en castellà. Com si a tot arreu s'hi parlés espanyol!

Sorpren també –bé això de sorprendre és un dir– que “La Caixa” tingui tanta sensibilitat als nostres pobles turístics en fer servir el japonès, l'italià, etc. i tots els idiomes que faci falta i tan poca amb el català.

Ja fa temps que pensem que s'hauria de fer un informe complet sobre les agressions de “La Caixa” a la llengua i sobretot fer una manifestació en alguna de les oficines cèntriques de Barcelona.

Quim Gibert

Sense igualtat no hi ha socialisme

El passat 29 d'abril la consellera de Salut de Catalunya, Marina Geli, i la seva homòloga aragonesa, Luisa María Noeno, van signar un acord per facilitar l'accessibilitat als serveis sanitaris entre veïns de les contrades limítrofes d'ambdós territoris. Tot i que mai es fa el més mínim esment als drets lingüístics dels usuaris, el pacte inclou les urgències i l'atenció primà-

ria i especialitzada. Si fins ara els franjatins podien ser discriminats per raons de llengua, tal com va passar en un servei d'urgències de Fraga no fa massa, ara també ho podran ser els catalans principatins que recorren a algun centre de salut d'aquesta zona sota administració aragonesa.

Mentre el president espanyol Zapatero fa gestions per dur el català a Europa, el president aragonès Iglesias continua ignorant els drets lingüístics dels franjatins. Tant és així, que aquest catalanoparlant de Bonansa afirma que els escolars de la Franja tenen el dret a conèixer la nostra llengua però no l'obligació: «así seguirá siendo mientras yo sea presidente» (*El Periódico de Aragón*, 28-4-05). On és la igualtat d'oportunitats que proclama a Constitució espanyola? Els escolars i la resta d'habitants sí que tenen aquesta obligació amb el castellà. Potser per això quan Iglesias parla en públic a Fraga, Mequinensa i d'altres punts de la Franja s'expressa normalment en castellà. I només fa servir públicament «un bell catalanesc» per Catalunya Ràdio, TV3 o fent costat al president Maragall en els mítings polítics al Principat.

Quan es tracta de dignificar el català a la Franja de Ponent, de socialistes els socialistes aragonesos només en tenen el nom. Si fa no fa com els socialistes francesos, que quan han estat al govern de París tampoc han tingut gaires contemplacions amb la nostra llengua a la Catalunya del Nord. I curiosament va ser un partit de centre-dreta qui va oficialitzar l'ocità a la Vall d'Aran de seguida que en va tenir l'oportunitat.

Q.G.

L'ESMOLET

Expulsats

Tots ho hem pogut llegir: el nostre president ha dit que no obligarà els escolars a aprendre la seua llengua pròpia. Tot voluntari. No sabem si farà el mateix amb la resta d'assignatures. Potser amb les matemàtiques –total, ara tots fem servir calculadores–, el castellà o el coneixement del medi: ja hi ha la tele, on hi fan molts documentals i en la llengua d'en Cervantes.

Resumint, tal i com diu un bon amic, ens volen expulsar de l'Aragó. No hi ha cap altra explicació. Potser no com a persones –cal repoblar la «comunidad autónoma»–, però sí com a cultura. Perquè tothom, i el president el primer, sap què passa quan alguna cosa que comporta un petit esforç és voluntària.

Jo, a causa de l'edat, no vaig poder aprendre a escriure la meua llengua a l'escola, tot i crear-me a Catalunya. Ara, després de dotze anys de viure a l'Aragó, veig que la meua filla també serà analfabeta en l'idioma de la família. És depriment.

II l'horitzó de la normalització s'allunya més i més. Tant li fa que hi haja dretes, esquerres o centre. Està clar que les minories, i més si estem submergits en la disglòssia i l'autoodi, no fem cap servei, no donem vots.

Els aragonesos de llengua no castellana no tenim dret a existir al mateix nivell que els altres. D'aquí a molt poques generacions, si els nostres governants no hi posen remei, desapareixerem culturalment. L'Aragó s'haurà convertit definitivament en una altra província de la monolítica Gran Castella.

Carles Terès

Gent de Vallibona, Pena-roja tos acull en los braços oberts. Podeu passar, germans!

■ Natxo Sorolla

NATXO SOROLLA

brar les salutacions d'acomiadament i el retorn de les *vares de mando* dels alcaldes. Vallibona es dirigia cap a la vila, parant a dinar a Herbers tal com ho van fer fa 600 anys. En arribar a casa, els vallibonencs despediren tots els fills d'esta menuda vila que han vingut per a celebrar l'ocasió, esperant que arribo la pròxima rogativa el 2012.

Set anys espere el poble de Pena-roja per a retrobar-se en Vallibona. I els escaufreds que corren quan sents la frase *Gent de Vallibona, Pena-roja tos acull en los braços oberts. Podeu passar, germans!*, com lo 7 de maig d'enguany, no es paguen en diners. La frase més popular d'eixes hores deu ser pos si fa 7 anys... Aleshores un servidor fee la selectivitat i quasi no se'n va enterar de res.

avantpassats. Som gent de pau.

—*Gent de Vallibona, Pena-roja tos acull en los braços oberts. Podeu passar, germans!*

Aixina es retrobaven los dos pobles després de la llarga espera i les autoritats feen l'intercanvi de *vares de mando*. Lo gruix de vallibonencs seguien la seua rogativa fins la Mare de Déu de la Font per a complir la seua promesa. Tot seguit, i com a descans dels vallibonencs, se representava l'obra *Vallibona i Pena-roja, pobles germans* del pena-rogi Desideri Lombarte, representada per quarta vegada des de la rogativa del 1984. En acabat, 450 vallibonencs i 450 pena-rogin van cenar el plat tradicional del *dijú* (dejuni) de la rogativa, de fesols i abadejo. I acabaven la jornada amb música i ball.

Lo matí de diumenge, els pena-rogin i vallibonencs se retrobaven a l'església i anaven a les afores del poble per a cele-

La història diu que Vallibona, a la comarca dels Ports (País Valencià), va sofrir una forta pesta fa uns 400 anys, i es van quedar sense dones. Una colla de set mossos van recórrer els pobles de la Tinença i van fer cap a Pena-roja, a on van trobar a set mosses amb les que es van casar i gràcies a les quals Vallibona es va mantindre viu.

Lo passat 7 de maig los vallibonencs van eixir a la mitja de les vuit del matí amb los tocs de rogativa. Al migdia, a Coratxà, els esperava el dinar i a les 5 entraven pel Pont Xafat de Pena-roja més de 500 persones que havien recorregut els prop de 30 kilòmetres que separen les dos viles.

—*Alto! En nom de la justícia de Pena-roja de Tastavins. Identifiquen-tos!*

—*Bona gent de Pena-roja. Noble poble de l'Aragó. Venim de Vallibona, en rogativa com cada set anys a la Mare de Déu de la Font de Pena-roja per complir la promesa dels nostres*

Los capellans del poble, dels de missa en castellà (com no pot ser d'altra manera), ja s'esforçaven aleshores en fer l'obra en català. Però fins enguany per exemple encara no s'havie vist a l'obra de teatre gent d'altres colors de pell i per fi forçàvem les evidències, encara que a alguns sectors los costo d'acceptar que els Ports i el Mataranya hauran de ser multicultural o no seran. Per fi enguany l'alcalde de Pena-roja (per primera vegada!) va rebre als germans en la llengua dels dos pobles. I el que més mos ha fet patir ha segut *si la festa aguantarà tanta i tanta gent aliena a Vallibona i aliena a Pena-roja?* Me referixo a excursionistes per als que potser el 7 de maig només ere una marxa senderista. Segurament que sabrem arribar al 2012 despoplat, multicultural, en desbandades turístiques de setmana santa, i en la germanor que mos ha donat la història.

Un problema car

Va eixir a un diari regional que «els cultius de Calanda serviran per a eliminar purins». I el subtítol: «Un programa de la Diputació Provincial pretèn solucionar el greu problema mediambiental que pateix el Matarranya». Benvinguda sigui l'apreciació: com a mínim, administració i premsa subratllen que el tema dels purins és un greu problema mediambiental a casa nostra. D'altra banda, el títol de l'article en qüestió potser peca d'optimista: els purins no s'eliminen utilitzant-los com a adob, en tot cas se transformen en altres materials; i la quantitat que se'n preveu abocar als cultius dels regadius Calanda-Alcanyís (com el presupost de l'actuació) és massa minsa per donar sortida a l'enorme massa d'aquest residu que es produïx a la nostra comarca (de purins, se'n generen més al Matarranya que a tot el País Basc sencer, per posar un exemple il·lustratiu de la situació; ara compareu-ne les poblacions). Ara bé, la millor part de l'article és el final, on un dels vicepresidents de la Diputació diu, literalment, que «les tècniques de reciclatge –dels purins– com a energia a través de plantes de cogeneració han resultat molt cares». Cares per a qui? Per als qui obtenen grans beneficis de les explotacions? No són els grans propietaris els qui haurien d'assumir la major part del cost de solucionar un problema que ells han generat? I què resulta car, quan estan en joc elements com la salut pública o la potabilitat de les aigües que tots bevem?

Josep Pucho Giner

L'Associació Cultural del Matarranya rep el premi Recercat 2005

■ Carles Sancho

Estand de l'Associació Cultural del Matarranya, amb el premi rebut

A Esparreguera, població del Baix Llobregat, capital de la Cultura Catalana 2005, va celebrar-se dissabte 21 de maig la Jornada de Cultura i Recerca Local dels territoris de parla catalana. En aquesta trobada les entitats de la Franja compartíem l'espai amb les associacions amigues de les Terres de l'Ebre i, per diverses circumstàncies, vam participar d'una manera destacada.

L'Associació Cultural del Matarranya va presentar al centre cultural Can Pasqual l'exposició «El català a l'Aragó», conduïnt al visitant a través d'un recorregut per la geografia, la història, la llengua, la literatura popular i la creació literària per donar a conèixer al públic la realitat d'uns territoris que administrativament pertanyen a l'Aragó però que formen part d'una mateixa identitat cultural catalana. En aquest mateix espai compartírem protagonisme amb una altra exposició: «Lluís Companys i el seu temps» realitzada per la Coordinadora de Centres Estudis de Parla Catalana. Dins la fira d'entitats a la plaça de l'Ajuntament, Inicitiva Cultural de la Franja comptava amb un estand, on

mostràvem al públic visitant les activitats i les publicacions de les entitats, i que compartíem l'Associació Cultural del Matarranya i el Centre d'Estudis de la Ribagorça. L'objectiu d'aquesta fira era disposar d'informació sobre la recerca i les activitats que realitzem els centres d'estudis dels territoris de parla catalana i divulgar les publicacions que editem que en general tenen una difusió força restringida. En les presentacions de la jornada vam donar notícia de la recent creació de la Iniciativa Cultural de la Franja com una necessària entitat per unir esforços per defensar i promocionar la llen-

gua catalana en el nostre territori. En el dinar de germanor, en la concessió dels premis Recercat atorgats per l'Institut Ramon Muntaner, «amb l'objectiu de reconèixer la important tasca que realitzen les entitats en el conjunt dels territoris de parla catalana» va ser reconeguda la trajectòria d'activisme cultural de l'Associació Cultural del Matarranya amb aquest preuat guardó, juntament amb l'investigador reusenc Ramon Amigó. A la tarda, una taula redona on hi participarem diferents representants d'entitats d'arreu d'àrea lingüística catalana: de les Terres de l'Ebre Núria Grau, de la Catalunya Nord Joan Peytaví, del País Valencià Emili Casanova i del Centre d'Estudis Ribagorçans Òscar Jané i moderada per Joan Puiggrós del Grup d'Estudis d'Esplugues.

El conseller de la Generalitat de Catalunya Joan Saura ens va visitar per donar suport institucional a les entitats i animar-nos per seguir treballant en noves fites. Una intensa convocatòria necessària i profitosa per impulsar les relacions i conèixer els projectes culturals de les diferents entitats de l'àrea lingüística catalana.

L'exposició «La llengua catalana a l'Aragó» es va presentar a Esparreguera

La cultura del Matarranya es passeja per la Rambla per Sant Jordi

■ Redacció

L'Associació Cultural del Matarranya aquest Sant Jordi va participar amb una parada de llibres a les Rambles a Barcelona. El dia acompanyava i, a més d'un punt de venda de les nostres publicacions i de donar-nos a conèixer, va ser l'excusa d'una improvisada trobada per als socis matarranyecs que viuen a Barcelona i la rodalia i la gent d'ASCUMA que es va desplaçar des del Matarranya.

El llibre més venut en la nostra parada va ser *A la taula... al primer crit* publicat per l'Associació de Dones i Consumidors de Calaceit, seguit d'*Històries i romanços* de Miquel Blanc, *Pena-roja, una vila de frontera* de Desideri Lombarte, *Endevineu els ocells* de Vicent Pellicer i *Cabòries estivals* de Jesús Moncada.

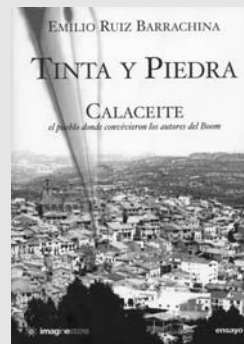
També hi hagué una bona venda de CD's: homenatge a

Desideri Lombarte i *Quiéto va, quiéto vingue* interpretat per Antoni Bengochea.

La revista *Temps de Franja* d'abril, que es publicà coincidint amb la diada, també tingué una extraordinària acollida entre els nombrosos visitants i curiosos.

La parada de Sant Jordi serví, a més a més, per donar-nos a conèixer a tot el Principat en el cor d'una ciutat que durant aquesta diada batega intensament i veu passar una riuada de ciutadans que durant la jornada del 23 d'abril tenen el compromís de posar-se al costat del món editorial i dels seus escriptors més admirats. I nosaltres hem volgut participar d'aquesta gran festa del llibre català perquè l'esforç editorial de l'Associació Cultural del Matarranya cada vegada és més important: dos col·leccions pròpies –Lo Trill i Lo Trull– i tres més i una revista en col·laboració amb d'altres entitats franjolines és un volum de publicacions força important per ajudar a impulsar l'ús i l'estima de la nostra llengua.

Calaceit, terra d'acollida d'escriptors

L'escriptor i director de cinema Emilio Ruiz Barrachina recupera a *Tinta y piedra* (Imagine Edicions) la memòria històrica de la població de Terol de Calaceit on van conèixer alguns dels autors més importants del 'boom' llatinoamericà arribats des de Barcelona.

El primer escriptor que es va instal·lar a la població va ser José Donoso en la dècada dels 70, qui va invitar alguns dels components del 'boom' com Mario Vargas Llosa, Jorge Edwards, Gabriel García Márquez, Alfredo Bryce Echenique o Carlos Fuentes.

L'autor de *Tinta y piedra* ha assegurat que en els anys 80 hi va haver una «segona onada» d'escriptors que van arribar a Calaceit arran de l'arribada del xilè Mauricio Wacquez, el pintor Albert Rafols Casamada i l'editor Gustavo Gili, que van ajudar a «mitificar» encara més la població.

En l'actualitat, continuen vivint en la població, situada a cavall entre Terol i Tarragona, la periodista Elsa Arana i l'escriptora Natacha Seseña. A Calaceit també es troba la Casa Moix, bressol dels escriptors Terenci i Anna Maria Moix.

Projectes de l'Associació Cultural del Matarranya per a l'any 2005

Dins dels projectes d'enguany impulsats per l'Associació Cultural del Matarranya, aprovats en l'Assemblea General celebrada a Calaceit, tenim la participació en la Jornada de cultura i recerca local a Esparreguera al maig, la Fira del llibre i l'autor ebrenc a Móra d'Ebre al juny i l'organització de la 15a Trobada Cultural del Matarranya a Massalió la primera setmana d'agost. Un altra iniciativa és el recolzament del projecte d'investigació sobre la substitució lingüística del català en el nostre territori realitzat per Natxo Sorolla. Dins de la col·lecció «Lo trill» està prevista l'edició de *Aproximació geolingüística als parlars del Matarranya*, del Dr. Pere Navarro. I dins de Lo trull, es publicarà, entre altres, l'antologia trilingüe d'Hèctor Moret, que porta per títol *In nuce*. També es pretén iniciar aquest mateix any una nova col·lecció «Quaderns del Cingle» en col·laboració amb les altres entitats que formen part d'Iniciativa Cultural de la Franja. Es començarà a treballar en la preparació de dos CDs: *Quiéto va, quiéto vingue 2* i una selecció del cançoner tradicional del Matarranya a càrrec de la Coral de Beseit.

També està prevista la presentació de la nova exposició «La llengua catalana a l'Aragó» a la Trobada de Massalió (tot i que ja s'ha fet una preestrena al Recercat d'Esparreguera) i la preparació una maleta didàctica sobre Desideri Lombarte. Per altra banda es continuarà participant en l'edició la revista *Temps de Franja* i organitzant els cursos de català per a adults a diverses poblacions.

Redacció

Fraga celebra el dia de la Faldeta

■ **Jaume Casas**

Fraga va tornar a celebrar el passat 23 d'abril, la seua gran festa, el Dia de la Faldeta, en el que la capital fragatina viu una intensa jornada dedicada a recordar i exaltar el seu vestit típic (el de faldetes i el de valons), els seus costums i tradicions. La festa resultà tot un èxit, amb una gran participació popular i amb la presència de nombrosos visitants vinguts de fora, atrets per una festa que el Govern d'Aragó declarà d'interès turístic a l'any 2003. Centenars de fragatins van rescatar els seus vestits de faldetes y de valons dels baguls i els van treure a reluir pels carrers del casc antic, i milers de persones van recórrer les diferents estampes que es representaven pel matí, a l'eix plaça Espanya-plaça Sant Pere.

La jornada es va iniciar sobre les deu del matí amb la concentració de persones abillades amb el vestit típic a la plaça de Sant Salvador i la primera desfilada cap a la plaça d'Espanya, on es recollia a tota la Corporació Municipal per a dirigir-se a l'església de Sant Pere i assistir a la Missa baturra. Durant tot el matí, es van poder visitar diferents estampes. La Plaça d'Espanya es

convertí en una fira de bestiar del segle XIX, amb rucs, cavalls, oques, cabres, etc. que van fer les delícies dels més petits i que van portar records, a molts, de la tradicional Fira de Sant Bartomeu que es celebrava fa anys, a l'agost i en eix mateix lloc. La regidora delegada de Festes, Rosario Jiménez, també abillada amb les seues faldetes, recordava que «volíem que aquest fos el fil conductor de la jornada. Avui vivim un dia de fira a la Fraga del segle XIX».

En diferents punts del Passeig del Cegonyer i d'altres places del casc antic, homes i dones de diferents associacions i col·lectius que col·laboren en aquest dia, escenificaven l'art d'encaixonar figures o com confeccionar el pa de figues. En una segona estampa s'havia muntat tot un forn per a elaborar els saborosos mostatxons i en una tercera, un grup ensenyava com es fabricaven antany les teules. Fins a dotze estampes es podien visitar, totes relacionades amb oficis i activitats tradicionals de Fraga.

A més de les estampes, hi havia paradetes de llibres, de roses i les de la fira d'artesans,

que van repetir assistència durant el matí del diumenge següent. A la paradeta de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca es presentava el llibre «La història del Canal d'Aragó i Catalunya» d'Antonio Ibarz, i a la de la Casa de Fraga a Barcelona, Joaquín Salleras presentava el seu llibre «Fraga en la Guerra de Catalunya. 1640-1647», un llibre que reflecteix «set anys de conflicte bèl·lic en el qual els fragatins van sofrir molt. Més de mil perderen la vida, a conseqüència dels diversos setges i ocupacions que va patir la vila. No obstant això, a la memòria sols havia quedat la presència aquí del rei Felip IV i del pintor Velázquez». En acabar la missa baturra, nova desfilada de vestits típics que acabà a la Plaça d'Espanya amb la lectura del pregó que anunciava la fira.

Ja a la tarda, a l'estació d'autobusos, va tenir lloc el tradicional acte d'homenatge a les Dones de Faldetes, les iaies que han portat el vestit fragatí a diari i de les que sols ens en queda una amb vida: Antònia Puch Bagué, la So Arnona, que el pròxim mes de juny complirà 99 anys i que, encara que no va

poder estar present a l'homenatge, sí va ser en la ment de tots els assistents. L'alcalde de Fraga, Vicent Juan, agrai «el treball de tots els que han participat, perquè aquest Dia de la Faldeta ha sét un gran èxit de participació». Vicent Juan es va referir a la So Arnona, dient que «mereix l'homenatge de tots els fragatins, per ser l'últim exponent de la nostra cultura i la nostra tradició». Per últim Vicent Juan destacà que «Fraga i Aragó viuen un moment il·lusionant. Després d'aturar el transvasament, aconseguir l'Expo a Saragossa, estem en el bon camí de cara al futur. A Fraga, la il·lusió és els regs de Monegres, les futures millores en sanitat i en comunicacions». Per la seua part, el president de Penya Fragatina, Javier Florenza, també recordà a la So Arnona, com «tot un referent de nostra cultura. Amb ella ens adonem del gran patrimoni cultural que tenim i que mai hem d'oblidar, encara que desapareguen les dones de faldetes». L'acte va concloure amb l'actuació de la Rondalla de la Penya Fragatina, que suposà un brillantíssim colofó per a una jornada redona.

Habemus Papam

Després de l'èxtasi televisiu per la mort de Joan Pau II i de l'embadaliment analògic produït pels ritus d'entronització de Benet XVI, he de confessar que els fets m'han afectat tant que possiblement l'HAM d'aquest mes m'hagi sortit una mica enrarit per la retòrica religiosa: el 24 d'abril d'enguany, a la Basílica de Sant Guillem de Montcada, vora la plaça Sant Pere, a la ciutat de Fraga, es va convocar un sínode de cardenals de l'IEBC-IEA que, amb els hàbits del dia anterior, Sant Aragó, van certificar l'òbit i van resar pel descans, del que durant 17 anys va ser Papa de l'Institut, Josep I, i es van disposar a celebrar un conclave laic per a l'elecció del nou. Sense rèquiems pel difunt ni tedèums pel viu i futur successor, però amb l'Esperit de Sant Jordi flotant sobre l'ambient, va sortir del conciliàbul una hermosa fumata blanca —un parell de cardenals que fumaven vora la finestra—, alhora que algun cardenal va comunicar als feligresos que romanien expectants a l'escalinata de la Basílica la bona nova: «*Anuntio vobis gaudium magnum: habemus Papam!*», només que el papa va ser una papessa, Susanna Barquín Castany. Hòstia!!! —va exclamar la plaça— i la papessa, mentre entonava l'Al·leluia els va adreçar la primera benedicció *urbi et orbi*. Ella i els cardenals, en acabar el conclave se'n van anar al Bar Roma, a la Plaça Sant Pere, davant l'Església del mateix nom, i ho van concelebrar, com Déu mana. *Un Ite, missa est* va cloure la cerimònia.

Josep Galan

Setmana Cultural de l'Ateneu a Fraga

■ Josep San Martín Boncompte

Un grup de xiquets en el taller de circ a l'IES Baix Cinca de Fraga

Del 3 al 9 de maig, l'Ateneu del Baix Cinca ha organitzat una Setmana Cultural en la qual s'han previst diversos i variats actes: conferències, excursions i activitats lúdiques:

El dia 26 d'abril va marcar el tret de sortida d'aquesta setmana Cultural amb l'assistència a la representació de l'Òpera: *Le Nozze di Figaro* de W.A.Mozart al teatre Principal de Lleida. La seixantena de socis i simpatitzants que hi van assistir mostra l'interès creixent per aquest tipus d'espectacle a la nostra Comarca. Aquesta activitat ens permet aprofitar la programació d'actes culturals que es fan a llocs pròxims i que nosaltres no tindríem capacitat organitzativa per l'elevat pressupost que significa la seva programació. Ja el curs passat vam iniciar aquesta col·laboració amb l'assistència a un concert del Pianista Achúcarro a l'Auditori de Lleida, i a l'òpera Nabucco al mateix teatre Principal.

La programació va ser la següent:

El 3 de maig, *Renda Bàsica*, a càrrec del professor Daniel Raventós de la Facultat d'Econòmiques de la UB. La

Renda Bàsica es fonamenta sobre la base de les seves característiques particulars: es tracta d'una proposta per a la justícia social, alliberadora de la persona i entranya en si mateixa un considerable potencial de mobilització social que és vinculable a un ampli espectre de lluites socials i polítiques (lluïta contra l'atur i la pobresa, lluita obrera, lluita de gènere, antimilitarisme, dominació del Nord sobre el Sud, immigració, etc.)

El 6 de maig, *El canvi Climàtic* a càrrec del professor de Física de la UAB J.E. Llebot. Que presentarà un resum de l'estudi del l'Institut d'Estudis Catalans sobre el canvi climàtic centrat en les diferents comarques de Catalunya. Aquest estudi ha aplegat prop d'una cinquantena d'experts en diversos àmbits, procedents d'universitats, centres de recerca i empreses els quals han analitzat els indicadors del canvi climàtic, les seves causes i possibles impactes, fent una aproximació a la nostra realitat comarcal.

El nostre Club de la Comèdia: El dia 6 de maig, a «Las

Ventas del Sotet» de Fraga, tindrà lloc la divertida vetllada amb la participació de diversos grups amateurs que realitzaran monòlegs o sketch teatrals. També hi haurà alguna sorpresa i podrem veure alguna actuació més professional.

Taller de Circ: El dia 7 de maig, a les 16:00h, al pati de l'IES «Bajo Cinca»: a càrrec de «Desastrosus Circus» de l'Ateneu de Nou Barris de Barcelona que ens presentaran un taller de Circ especialment adreçat als joves.

Excursió a Solsona

El dia 8 de maig s'ha programat una excursió a Solsona visitant el Casc Antic de la ciutat i les mines de sal i el castell de Cardona.

Cinema-fòrum

El dia 9 de maig es tancarà aquesta setmana cultural amb la projecció de la pel·lícula: «Hotel Rwanda», al Cinema Florida de Fraga. La projecció del fil s'acompanyarà amb un fòrum que dirigirà l'especialista en cinema Enric Pla, responsable del programa «Días de Cine» de l'IES Piràmide d'Osca.

Susanna Barquín, nova presidenta de l'IEBC

■ Marià Álvarez

La periodista i escriptora fragatina Susanna Barquín va ser elegida presidenta de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca en el transcurs de l'assemblea ordinària de l'associació que tingué lloc el passat diumenge 24 d'abril. Al nucli veterà de la junta directiva de l'entitat s'afegí la novetat de la professora fragatina Carme Messeguer, que assumí el càrrec de vicepresidenta. Amb aquests canvis acaba un llarg i profitós cicle de 17 anys sota la presidència continuada del fins ara president Josep Galan, el qual continuarà a l'òrgan rector de l'entitat com a responsable d'edicions i projectes editorials.

Susanna Barquín (Fraga, 1966) és llicenciada en Filosofia i treballa a Barcelona com a periodista. Col·labora habitualment en el diari *Avui* i és coordinadora d'opinió d'aquesta revista. El 2002 obtingué el premi Guillem Nicolau de la Diputació General d'Aragó amb el recull d'històries *L'aventura del desig*, publicada a finals de 2004. Aquest any ha publicat, en el volum 10 de la col·lecció Quadern de les Cadolles, la novel·la *Deliri d'amor*.

A part de la renovació de càrrecs, a l'assemblea es van analitzar els comptes i les activitats de l'any passat i els projectes previstos per al curs que ve.

ESTAMPES RIBERENQUES

Koba el Temible

■ Francesc Serés

Solzhenitsyn va destapar una de les històries més sòrdides del segle XX, el terror estalinista i les històries personals de la repressió d'un estat contra els seus habitants: ens va descobrir una part de la maldat humana. Solzhenitsyn parlava de persones amb nom i cognoms, de situacions concretes que feien que el gulag truqués a la porta de casa. Després de llegir el gulag i a traves de vivències concretes, el món canvia de valor.

Sens cap mena de dubte, Martin Amis es va empassar el gulag i, com diu al començament del seu llibre, alguns metres més de llibres sobre el tema i sobre la història de Rússia. I després d'empassar-se'ls, Amis apunta cap a dalt de tot, cap a la personalitat estranya d'aquell georgià que va pujar fins a convertir-se en el nou tsar de totes les Rússiaes soviètiques, Stalin, l'home d'acer. Pels seus súbdits, Koba el Temible.

Les atrocitats de la Rússia estalinista sembla que no tinguin final. Vint milions de morts a causa de la maldat i l'abjecció, de la pura incompetència funcional i administrativa, de racisme pur i dur, de control religiós i ideològic. Vint milions de gana, fred i treballs forçats, de tortures i de altres etcèteres que no farien més que repetir el que Solzhenitsyn i Amis han explicat prou clarament.

¿Què li va, a Amis, en tot això? Nogensmenys que la figura del pare, de Kingsley Amis, un militant del partit comunista anglès del temps d'Stalin que renega de Moscou així que s'assabenta de les interioritats de la política russa. La figura d'un pare

que, segons les seves pròpies paraules va ser un «lacaï del Komintern». La figura d'un pare que va escriure obres tan rodones com Jim i la sort, un autèntic revulsiu de la literatura anglesa pels temps d'en Philip Larkin i de l'Allan Sillitoe... Sí, un escriptor d'esquerres que continua essent d'esquerres malgrat la seva ira antiestalinista i malgrat els seus desitjos de no ser-ho.

Darrere del llibre d'Amis, el que hi ha, en realitat, és un debat nominalista. Amis s'escandalitza que l'esquerra europea no s'escandalitzés dels crims de la dictadura soviètica, dels abusos, de les invasions als successius països del seu entorn (tots: des de Finlàndia fins Moldàvia i des de Txetxènia fins a l'Afganistan)... I l'esquerra europea no s'escandalitza (hi havia peceros que tornaven tan contents de Romania com Shaw quan tornava de les granges russes que havien preparat i decorat expressament per la visita mentre la gent es moria de fam; vint milions, cal recordar-ho) entre d'altres coses per la igualtat nominal dels partits respectius. Com si el nom fes la cosa.

El llibre d'Amis és commovedor. Ressegueix en paral·lel la vida d'Stalin i de Rússia, des dels seus orígens de llepacul curt de gambals, fins a la seva ineptitud per aturar les tropes alemanyes, des del sadisme amb que aplica la repressió als seus cercles més íntims fins a la crueltat a distància que unifica totes les Rússiaes i que l'identifica amb aquell Ivan el Terrible. Ell, Koba, el Temible.

Sí, la història de Rússia explicada des de quasi tant de sota com l'explicava Solzhenitsyn, la història d'una revolució cruentíssima que no ha deixat de fer somriure als intel·lectuals europeus, els Sartres maoistes, els Althusser... L'ira d'Amis és comprensible, més enllà dels complexos edípics que li corresponen. El llibre, a més, és una meravella.

Salut i bona lectura.

Koba el Temible. La risa y los Veinte Millones. Martin Amis,

Toni Ibarz Ibarz, autor de *La Història del Canal d'Aragó i Catalunya*

«L'any 2006 es complirà el centenari de l'arribada

Aquest saidinenc, per partida doble, va nèixer l'any 1952 i, després de fer el Magisteri a Lleida, se'n va anar a Barcelona a estudiar Filosofia i Lletres, especialitat en Geografia i Història. Deu anys d'interinatge entre el Magisteri i la Secundària acaben el 1982 en què va anar a parar a Martorell i, finalment, a l'Hospitalet, on resideix des de llavors. Té pis a Fraga, en venda, i se'l pot trobar també per l'Ampolla. L'Institut d'Estudis del Baix Cinca li ha editat ara, ja jubilat, un llibre important: *La Història del canal d'Aragó i Catalunya*. El dia de Sant Jordi va ser el llibre-estrella. I l'any que ve se'n parlarà més.

Pregunta. El primer llibre?

Resposta. Vaig estar preparant durant un temps una tesi sobre la Seguretat Interior a Espanya, que no va arribar a materialitzar-se però, que em va servir d'aprenentatge a l'hora d'investigar arxius, biblioteques, i adquirir certs contactes.

P. Per què ix ara aquest tema?

R. És un tema inèdit. La comarca del Baix Cinca, les comarques de la Llitera i del Cinca Mitjà no serien res sense el canal. Al principi, el canal era només per a Aragó, el nom inicial en va ser canal de Tamarit, però quan Almacelles, Alcarràs, Rosselló, Alfarràs i d'altres poblacions en van veure la realitat de la construcció, van demanar una ampliació, cosa que va significar més pressupostos de l'Estat per a la realització de les obres del que, posteriorment, va ser conegut com a canal d'Aragó i Catalunya. El canal

Toni Ibarz, a l'esquerra, el dia de Sant Jordi a Fraga

ha donat la vida a aquesta zona. Cal conèixer la història dels fets que han vivificat els nostres camps i la nostra gent.

P. De qui va sorgir la idea del canal?

R. La idea sorgeix d'un grup de burgesos i il·lustrats que veuen la possibilitat de, per una banda, beneficiar-se amb les inversions en la construcció del canal, com tanmateix feien realitat el seu ideari. Allò de tot per al poble però sense el poble.

P. El poble hi intervé?

R. El poble necessitava peremptòriament no morir-se de gana. Sense el poder de l'aigua haurien d'haver emigrat tots. S'hauria desertitzat tot.

L'aigua donava seguretat a les collites, és a dir, treball i jornals a curt termini i, a la llarga, estabilitat i seguretat en el seus mitjans de vida. A més, els comerciants van veure amb bons ulls el projecte ja que suposava major poder adquisitiu per a un bon grapat de gent i, com a intermediaris, més benefici per a ells: més producció, més benefici.

P. Quan es va construir el canal, l'Església també hi va voler intervenir?

R. Òbviament, la Diòcesi de Lleida es va interessar en el tema, s'asseguraven els delmes, multiplicats, i a més, cal recordar que seguia sent una gran latifundista. La partida de

Montagut, que era propietat de l'Església, abastava moltíssimes hectàrees, treballades per parcors fins gairebé els nostres dies amb el seus guanyys y conflictes inherents.

P. I si parlem de temps?

R. Doncs et diré que cap al 1784 els nobles i il·lustrats maduren les idees i els primers projectes. Cinquanta anys després, en 1834, el Govern va fer la primera concessió a la societat formada per Gassó, Sagristà i Mercader, Compañia del canal de Tamarit.

P. Eren els governs liberals partidaris de la iniciativa privada?

R. Sí, però tot i això, les coses no rutllen, en 1894, és l'Estat qui assumeix la situació de les obres i, a partir de 1896, se'n responsabilitza de tot que vol dir dedicar més pressupostos.

P. I els Ajuntaments?

R. Els Ajuntaments veien passar els anys sense que es materialitzés l'obra. Les perspectives eren més bé negres; hi havia la possibilitat que la producció internacional acabés arruïnant el secà. Joaquín Costa...

P. De Costa te'n volia parlar...

«La Llitera i el Baix Cinca no serien res sense el canal»

R. Joaquín Costa els influençava molt. Parla de més riquesa, més construccions, més carreteres, més inversions, de més embassaments, de més regs, de més producció elaborada, de més competitivitat. Cal assegurar les collites, cal produir més, cal més competitivitat,

de les aigües del canal a la comarca»

cal assegurar la supervivència...

P. Ho entenen?

R. Ho entenen i ho assumeixen. Els Ajuntaments acaben encapçalant el moviment popular, això vol dir, reunions, mítings i treball continu amb els diputats, amb recollida de firmes de petits i mitjans propietaris, amb noves i contínues exigències al govern...

«La idea del canal sorgí de burgesos i il·lustrats»

P. I tenen efectivitat?

R. I tant. Pensa que Cánovas i Sagasta no eren partidaris de la iniciativa de l'Estat. De cap de les maneres. Va ser la pressió popular la que decantà la balança i van abandonar la seua ideologia, abocada absolutament en la iniciativa privada. El Govern assumeix, contra tot pronòstic, els costos... i això, enmig de la Guerra de Cuba.

P. Això ho fan els Ajuntaments o els diputats?

R. Era un clam a les comarques la necessitat de la construcció del canal degut a les conseqüències de l'abandó en que es trobava la major part de la població. Des de feia anys, els governs havien subvencionat els Ferrocarrils i les Navilieres a empreses privades i, els diputats, van jugar aquesta carta... A més, els van convèncer amb l'argument que construir el canal era crear riquesa; més riquesa suposava més impostos i, a la llarga, l'Estat acabaria recuperant les inversions.

P. Les empreses privades fracassen?

R. Les empreses privades calculaven una forta rendibilitat però, el cost de la construcció de les sèquies i braçals, els va sobrepassar i la rendibilitat va esdevenir excessivament lenta. Els projectes esdevenen inviables i la cosa ha de passar a l'Estat.

P. L'estat assumeix els canals, les sèquies, etc... i els embassaments?

R. Alimentar el reg d'aquestes hectàrees implica embassar aigua. Això explica, en un primer moment, el petit embassament de Barasona, que posteriorment, en 1931, és ampliat fins a l'envergadura actual. L'ampliació del nombre d'hectàrees, per tal d'assegurar el cabal d'aigua, implica la construcció posterior de l'embassament de Santa Anna (1961).

P. La construcció del canal va ser lenta. La gent no ho va assumir mai. En algun moment, la situació s'escampa de les mans...?

R. Els jornaleros o petit propietaris es trobaven que, quan s'acabaven els pressupostos, se n'havien d'anar a l'atur. L'any 1906, a Fraga, es produeixen per aquests motius fets molt greus. Hi va haver aldarulls i el governador envià a la Guàrdia Civil i a batallons de l'exèrcit de Lleida. Al pont de Fraga hi ha un violent i sagnant enfrontament. Oficialment, es comptabilitzen sis morts i un guàrdia civil apunyalat. Això quan l'aigua ja tocava les rodalies de Fraga i d'Alcarràs i el canal estava a les acaballes.

P. Del 1961 fins a l'actualitat que se n'ha fet?

R. S'han acabat les sèquies i braçals secundaris. S'han folrat les sèquies i s'han fet basses secundàries.

P. Amb ajuts?

R. Segueix vigent la llei de 1911, per tant, hi ha ajudes. Potser hagin canviat les condicions però segueix havent-hi ajudes.

P. Què queda per completar del regadiu de la Franja?

R. Els regadius de l'Alta Llitera, és a dir, Camporrells, Alcampell i Sanui, que impliquen una nova derivació de les aigües del canal d'Aragó i Catalunya. Els projectes hi són i ara pareix que el govern aragonès es proposa dur-los a terme. Confiam que no sigui amb la parsimònia que els governs del segle XIX i XX han demostrat. Per altra banda, els regs de l'Alta Ribagorça i dels Monegros provenen dels plans de regs de l'Alt Aragó de 1915 però, això queda fora del meu treball.

De fet, és l'any 1911 quan s'aprova la Ley de Construcción de Obras Hidráulicas, que és una llei-marc, que permet finalitzar les derivacions del canal d'Aragó i Catalunya, fins i tot, amb construccions noves, com nous canals, sèquies, braçals, i alhora, permet iniciar obres de tanta envergadura com el Pla de Regs dels Monegros (PRM) i el Pla de Regs de l'Alta Llitera (PRALL), entre d'altres...

Han passat 100 anys i no s'ha acabat ni el PRM ni s'ha començat el PRALL, tot i que, actualment, s'està movent la cosa... Això ja són figures d'un altre paner, un toro que han de lidiar altres responsables comarcals i altres governs d'Aragó.

D. Costa

La ICF-Iniciativa Cultural de la Franja es consolida a Benavarri

El passat 30 d'abril, el Saló d'Actes de l'Ajuntament de Benavarri va acollir una reunió de la ICF-INICIATIVA CULTURAL DE LA FRANJA, presidida pel Dr. Artur Quintana. Hi van assistir membres de les Juntes de les quatre entitats que en formen part: Associació Cultural del Matarranya-ACM, Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEBC, Consells Locals de la Franja de la Llitera i la Ribagorça i CERIB-Centre d'Estudis Ribagorçans.

Després de la benvinguda realitzada per l'alcalde de Benavarri, n'Alfredo Sancho, es va iniciar la reunió de treball. S'hi va aprovar la presentació oficial de la ICF a diverses institucions, entre elles l'organització de l'Expo 2008, que tindrà lloc a Saragossa, i també a les Jornades RecerCAT, que es portaran a terme a Esparreguera el proper 21 de maig. Endemés, la ICF continuarà amb l'organització de Jornades sobre la Franja com les que es van realitzar el 5 d'abril a Tortosa, i que tindran continuïtat el 24 de setembre a Fraga (en aquesta ocasió, amb la col·laboració del Casal Jaume I de Fraga); també l'edició de llibres i d'altres publicacions, com ara la creació de la col·lecció «Quaderns del Cingle» i la revista «Temps de Franja». ICF assumeix també l'organització dels «Premis Despertaferro».

Els membres de la ICF reiteraren l'aposta per la dignificació i la dinamització del català a la Franja i perquè, tot i les paraules del president de l'executiu aragonès, es mantingui la pressió per a la tramitació enguany de la Llei de Llençgues.

Acabada la reunió i el dinar conjunt, els assistents visitaren la seu del Centre d'Estudis Ribagorçans i el castell de Benavarri

C. Barrull

Nou cònsol de Txèquia

Jaume Martin i Puchol ha estat nomenat recentment cònsol honorari de la República de Txèquia a Barcelona. Aquest advocat, economista i màster en administració i direcció d'empreses va nàixer a Tortosa l'any 1951, però per part de mare descendeix de Caseres (Terra Alta), on ha passat part de la seva infantesa i joventut, i per part de pare de Maella (Matarranya). Jaume Martín sempre ha mantingut uns lligams molt estrets amb la seva terra i sobretot amb les poblacions de la Franja. Defensor de la seva llengua i cultura, sempre ha col·laborat en tot allò que se li ha demanat. Col·laborador de la «Fundació Noesis» de Calaceit i de l'Associació Franja de Ponent de Barcelona. Actualment presideix el Ròtari Club de Sant Cugat del Vallès.

No fa gaire el seu nom va saltar a tots els mitjans de comunicació per ser el portaveu i un dels principals advocats defensors de les persones que van veure ensorrar-se la seva casa pels fets del Carmel.

Com a franjolí d'origen, per prendre possessió del càrrec, ha triat la casa de l'ajuntament de Vall-de-roures que presideix el Poble Espanyol de Barcelona. L'acte se celebrarà el proper 9 de juny amb presència d'un vice-ministre d'afers exteriors, de l'ambaixador i d'altres personalitats txeques i on està convidat tot el cos consolar dels altres països acreditats a Barcelona, així com una important representació del món de la política, els mitjans de comunicació i de la societat civil.

Des d'ací el felicitem i li desitgem que tingui molta sort en el desenvolupament d'aquesta nova tasca.

Joaquim Montclús

El cuiner Àngel Toro, a les primeres jornades de cultura gastronòmica de la Llitera

■ Infollitera

El cuiner Àngel Toro, del Restaurant Casa Toro, de Tamarit, va protagonitzar la tercera sessió de les Jornades de Cultura Gastronòmica que organitza la Comarca de la Llitera, en col·laboració amb l'Escola d'Hostaleria i Turisme de Llei-

da, Floristeria Amelia, Restaurant El Segalar, de Binèfar i Restaurant Casa Toro, de Tamarit i que s'estan celebrant des de mitjans d'abril en el col·legi San Miguel de Tamarit. Àngel Toro ha participat amb una proposta culinària consistent en

una crema de porros i safranòries, lluç al forn amb amanida i cloïsses i pera al vi negre amb nata. Així mateix, Amèlia Sánchez, de la Floristeria Amelia, de Tamarit, va impartir un taller d'adorns florals per a taula i, a més, l'Escola d'Hostaleria i Turisme de Lleida va donar una xerrada sobre la cultura gastronòmica. Per aquestes jornades ja hi han passat tres cuiners: Wenceslao Romeu, del Restaurant El Segalar, de Binèfar; Javier Bardají, del Restaurant Di Marco, de Binèfar, i Àngel Toro, del Restaurant Casa Toro, de Tamarit. Els tres, han repetit una segona setmana amb un segon torn d'inscrits.

La Comarca de la Llitera posa en marxa un taller d'ocupació destinat a serveis d'atenció i cura dels majors i als de neteja i bugaderia

■ Fernando Sabés Turmo

La Comarca de la Llitera posarà en marxa un taller d'ocupació destinat als serveis d'atenció i cura de gent gran així com al servei de neteja i bugaderia amb l'objectiu de permetre la inserció laboral de dos persones que tinguin especials dificultats per incorporar-se al mercat de treball, ja sigui per desestructuració familiar, per manca de rendes, per baixa formació o per escassos hàbits laborals.

«El principal objectiu que ens plantejem amb aquest programa és el d'afavorir la inserció sociolaboral de col·lectius amb problemes, facilitant-los l'adquisició d'habilitats i destreses manuals alhora que es desenvolupen personalment», va comentar la consellera delegada d'Acció Social de la Comarca de la Llitera, Dolores Muñoz.

El treball d'aquestes dos persones, que s'incorporarien a aquest taller d'ocupació, es durà a terme a la «Residencia de Personas Mayores» que la Comarca de la Llitera gestiona a Binèfar.

Els treballadors participants en el projecte rebran formació adequada a l'ocupació que van a executar. Aquesta formació s'adquirirà mitjançant la contractació professional i acompanyament del lloc de treball, per poder subsanar les possibles deficiències d'hàbits, responsabilitats i coneixements de les persones contractades. Així mateix, els treballadors participants rebran sessions formatives orientades vers la recerca d'ocupació tant per compte propi com per compte aliè.

«Amb aquesta formació de cara a facilitar la seua inserció

laboral, es pretén desenvolupar habilitats necessàries per afrontar amb garanties el procés de selecció, coneixent les principals tècniques de recerca d'ocupació, assolint el rol d'entrevistat seguint les orientacions indicades i alhora proporcionant una cultura empresarial per posar en marxa la seua iniciativa i projecte de treball», va afirmar Muñoz.

La consellera delegada d'Acció Social de la Comarca de la Llitera va destacar que l'elecció de les tasques a desenvolupar en aquest taller d'ocupació es deu que tant la cura de gent gran com els aspectes de neteja i bugaderia tenen moltes i grans possibilitats de recol·locació laboral en el moment en què finalitzi aquest projecte que, en principi, s'allargarà fins al proper mes d'abril.

III Trobada de gent gran de la comarca de la Ribagorça

■ Glòria Francino

El dissabte 30 d'abril s'ha celebrat la Tercera trobada de gent gran de la comarca de la Ribagorça Aragonesa, amb l'assistència d'unes 600 persones.

La jornada ha estat plena d'activitats, que han començat a les 9'30 a Sopeira, amb la visita al Monestir d'Alaó, monument representatiu de l'art romànic del segle XII, per seguir amb la visita al Centre d'Interpretació de la Ribagorça a Areny, que és un museu descriptiu per conèixer millor la comarca. A més a més ací, han estat rebuts per les distintes autoritats representatives del Govern Aragonés, i l'Ajuntament ha ofert un aperitiu per als assistents.

La parada següent ha estat al Pont de Montanyana, on també han pogut gaudir d'una actuació musical. I els actes han culminat amb la inauguració del Centre de Visitants del

Montsec de l'Estall-Viacamp, centre que tindrà molt a dir per mostrar un dels paratges més amagats i d'una bellesa extraordinària de la comarca, i, amb un dinar de germanor al mateix Viacamp, dins d'una carpa instal·lada per encabir a tot el grup de gent participant en aquestes activitats.

El sol i el bon temps han permès que molts ribagorçans poguessin gaudir d'un paisatge esplendorós encara que ressec, i per acabar, a la tarda el grup Trío Cumbre ha amenitzat el ball dins de la carpa, per fer una mica d'exercici després del bon dinar.

Als actes hi han assistit autoritats representatives de la comarca i del govern d'Aragó. La Consellera de Serveis Socials i Família de la DGA, Ana de Salas, ha encoratjat els assistents a seguir actius. El President de la Comarca de la Ribagorça, José Blanch també

ha agraït als assistents i col·laboradors el fet de participar i organitzar actes d'aquest tipus. També hi eren presents el Vicepresident de la Diputació Provincial de Huesca, i tots els alcaldes de la comarca, entre els quals cal destacar l'Alcalde de Viacamp-Lliterà que ha estat l'amfitrió de l'última etapa del viatge.

Tant la Comarca com la Mancomunitat són els pilars que fomenten aquest tipus d'actes. Cal valorar positivament la labor social del Servei Social de Base que treballa en quatre seus: Benavarri, Castelló de Sos, Graus i Lasquarre. No només s'ha d'agrair l'organització d'actes d'aquest tipus, sinó el servei permanent que donen a la gent que viu a la comarca i que necessita de l'ajut d'altres persones.

Igualment actes d'aquesta mena suposen la mobilització de persones que treballen com

a xofers, bombers, cambrers, a la Creu Roja, a la Guardia Civil, a turisme, als ajuntaments i col·laboradors dels pobles.

La Ribagorça és una comarca amb poca població, i la gent gran que ha treballat molt dur durant tota una vida, bé es mereix tenir el recolzament de les forces públiques i els ajuts, que ben mirat, s'han guanyat amb la suor i les seves mans al llarg dels anys.

Com deia una vocacional assistent social que era al dinar: poc a poc la gent gran s'ha acostumat a anar als viatges i a gaudir de les eixides que es fan per a la tercera edat. Perquè fins fa uns anys, la gent només s'havia dedicat a treballar i gairebé no havia viatjat ni eixit de la comarca. En un dia com aquest la gent té l'oportunitat de trobar-se i conèixer millor el seu entorn o altres indrets.

TOT ENSENYANT LES DENTS

Pallars, Ribagorça

■ Ramon Sistac

Montanya. Així, amb o. D'esta manera se'n diu, a la terra plana, de la immensa regió pirinenca, des dels primers plegaments del Prepirineu fins a l'anomenat Pirineu axial, carena principal («crenxa», en diem) o partió d'aigües entre el Mediterrani i l'Atlàntic, entre el món catalanoaragonès i el seu veí occità. Entre, també, la cuina del corder i la de l'ànec, amb les seues respectives *xarneguitzacions* i *gavatxitzacions* en funció dels estats homogeneïtzadors (Mestre Fabra, que estàs en el cel, perdona'm les innovacions lèxiques!).

Històricament, un territori marcat per l'existència de diverses entitats feudals que en van marcar l'esdevenidor: els comtats de Pallars i de Ribagorça, el vescomtat de Castellbò. Marques fronteres d'una història molt complexa, difícil de representar en un mapa, darrers bastions rebels contra la monarquia renaixentista que intentava acabar amb el feudalisme. La Ribagorça en va ser l'últim reducte fins que va caure al segle XVI, en temps del malnomenat Felip II (per què II? Qui cony va ser, doncs, Felip I

d'Espanya?). Pel que fa al Pallars (de fet, Pallars Sobirà), és considerat el darrer comtat català independent, i protagonitzà una cruenta guerra contra Ferran II d'Aragó, dit «el Catòlic». Enguany, autoritats civils i gestors culturals han promogut l'Any Hug Roger III, senyor de les muntanyes i darrer comte de Pallars, del qual commemorem el 500 aniversari de la mort, presoner i vilipendiat, al castell de Xàtiva. Un personatge del morro fort que els pallaresos volen mitificar com un dels nostres herois nacionals. I sens dubte que ho aconseguiran, perquè la biografia del personatge dona molt de joc. Us recomano molt especialment la visita a l'exposició sobre la seua persona i època que han inaugurat al Museu d'Història de Catalunya, al port de Barcelona. Una autèntica aposta de futur, basada en el passat, per al desenvolupament cultural i social del territori que l'ha generat.

Mentrestant, la Ribagorça vol i dol. La seua estructura de *patchwork*, de *collage*, de vuits i nous i cartes que no lliguen entre el món català, l'aragonès i el gascó fa difícil que hi quallen iniciatives similars a les pallareses. El Centre d'Estudis Ribagorçans fa bonament el que pot, en l'intent de crear una consciència col·lectiva entre terres massa diverses, poc cohesionades i, en conseqüència, gens solidàries. Com un allioli que, per molt que gires i gires, no acaba mai de lligar. Al capdavall, l'única característica «nacional» que compartim les diverses, diguem-ne, «famílies» ribagorçanes és la passió per l'excel·lent girella autòctona.

Qui és qui a les lletres catalanes

■ Susanna Barquín

El passat 20 d'abril, es va inaugurar a Barcelona, al Palau Moja, l'exposició «Qui és qui a les lletres catalanes», organitzada per la Institució de les Lletres Catalanes. Es tracta del que la comissària de l'exposició, Carme Arenas, anomena mosaic d'imatges fotogràfiques d'escriptors de tot el territori de parla catalana, alguns molt coneguts i d'altres no tant. A més de les 160 fotografies on apareixen 200 escriptors de diferents generacions, estils i procedències, hi ha un audiovisual que recull algunes de les intervencions d'escriptors catalans al programa literari Alexandria, del Canal 33. A més, es difon la base de dades «Qui és qui a les lletres catalanes», que dona nom a l'exposició, i que es pot consultar a través d'internet (<http://cultura.gencat.net/ilc/>). Aquesta base de dades conté prop de 1.500 entrades, entre les quals hi ha els noms dels escriptors franjolins que contribueixen amb

les seves obres a enriquir el patrimoni cultural de les nostres comarques i de la literatura catalana.

Entre les imatges que componen la zona central de l'exposició – fotografies, seleccionades del fons de Pilar Aymerich, Eloi Bonjoch, Toni Catany, Txema Salvans, Toni Vidal i Pere Virgili, entre d'altres – hi ha la dels escriptors franjolins Jesús Montcada, Mercè Ibarz i Francesc Serès.

Durant l'acte d'inauguració, Jaume Subirana, director de la Institució de les Lletres Catalanes, va destacar la importància de la literatura en la universalització d'una llengua, justament perquè, de totes les arts, la literatura és aquella que enalteix i fa servir la paraula.

«Qui és qui a les lletres catalanes» es pot visitar a Barcelona, al Palau Moja (Rambla, 118), des del 16 d'abril i fins al 29 de maig. Posteriorment, està previst que viatgi a Palma, en dates a determinar.

Difusió dels poetes de la Franja

■ S.B.

Iniciativa Cultural de la Franja, entitat formada per l'Associació Cultural del Matarranya (ACM), el Centre d'Estudis Ribagorçans (Cerib), els Consells Locals de la Franja i l'Institut d'Estudis del Baix Cinca (IEBC), ha arribat a un acord amb l'organització del Festival Internacional de Poesia Olifante perquè en cada edició hi hague una representació dels poetes de la Franja. D'aquesta manera, es pretén contribuir a la difusió de la creació literària en català dels escriptors de les nostres comarques i de la nostra llengua.

El Festival Internacional de Poesia Olifante, que enguany arriba a la quarta edició, se celebra el mes de setembre al monestir de Veruela, al Moncayo, i dona cita a poetes de diferents nacionalitats i idiomes, a més d'exposicions, performances, música, dansa i teatre. Es tracta d'un esdeveniment que es caracteritza per la pluralitat i la interculturalitat, i on hi ha

Juli Micolau al I Festival de Poesia del Moncayo a Grisel, l'any 2002

representades diferents llengües.

L'editorial Olifante organitza i dirigeix aquest Festival, que compta amb el suport del Departament d'Educació, Cultura i Esport del Govern d'Aragó, la Diputació de Saragossa, el Ministeri de Cultura i l'Institut Ramon Llull, entre

Els i les estudiants de Filologia catalana de les universitats dels Països Catalans reunits en el IV Congrés d'Estudiants de Filologia Catalana Maria Aurèlia Capmany celebrat a Tarragona els dies 20, 21, 22 i 23 d'abril acordem:

1. Denunciar les agressions polítiques que la nostra llengua i cultura pateixen arreu del territori i les polítiques lingüístiques autonòmiques incoherents i poc fermes per a l'assoliment de la normalització de la llengua catalana.
2. Denunciar el procés de Bolonya i el projecte de reforma universitària proposat per la subcomissió d'Humanitats presidida pel rector de la Universitat Autònoma de Madrid, Àngel Gabilondo, que pretén eliminar la titulació de Filologia catalana. Ens oposem frontalment a aquest projecte perquè suposaria l'enaltiment de la Filologia hispànica en detriment de la resta. És inacceptable que es retiri del sistema universitari d'un país l'estudi de la llengua i la literatura pròpies.
3. Denunciar la submissió de la universitat al vaivé de les lleis del mercat. Aquesta ha de ser un organisme de recerca i educació independent.

4. Denunciar la progressiva espanyolització de les plataformes de difusió cultural catalanes, com s'ha vist a la Fira del Llibre de Guadalajara i com es pretén fer a la de Frankfurt. La literatura catalana és aquella escrita en llengua catalana.
5. Denunciar el genocidi lingüístic de l'estat francès, que ni tan sols reconeix l'existència al seu territori d'altres llengües, i la passivitat de la Diputació General d'Aragó en el ple reconeixement de la llengua catalana.
6. Demanar l'aprovació de la Llei de Llengües d'Aragó.
7. Reclamar el tractament igualitari de totes les llengües i literatures.
8. Exigir la prevalència de les veus de la comunitat científica per sobre dels interessos polítics.

Tarragona, 22 d'abril de 2005

El 30 d'abril: per la dignitat del País Valencià i la de molts altres...

■ Marta Canales

El passat dissabte 30 d'abril ACPV convocava, com cada any, una manifestació per a commemorar un nou aniversari dels fets del 25 d'abril de 1707, quan Felip V, després de eixir vencedor de la batalla d'Almansa, va abolir els drets forals valencians, amb tot el que això comportà. Hi ha molts territoris on podem fer nostres les conseqüències d'aquesta batalla.

Enguany, sota el lema «Per la dignitat del País Valencià», milers de catalanoparlants provinents de tots els territoris van manifestar-se pel centre de València, compartint la «passada» amb representants dels diferents partits polítics valencians, amb les colles i agrupacions de música i balls tradicionals i amb les més diverses associacions que assumien com a propis els objectius d'aquesta diada.

Les reivindicacions van ser clares. D'una banda, i de manera fonamental, es demanava una reforma estatutària real i profunda, incrementant l'autogovern i la dignitat com a país. D'altra banda, assumptes com el respecte i la defensa del territori, la unitat i promoció de la llengua catalana, la lluita per la justícia social... van ser consignes que els manifestants defenien.

La convocatòria d'aquest any va tenir una participació multitudinària, 45.000 persones segons l'organització, i amb tres parlaments a la cloenda. Les tres entitats que van tancar els actes foren la Plataforma Xúquer Viu (amb una decidida reivindicació en contra d'un transvasament similar al de l'Ebre, que condemna un ecosistema, una manera de viure, un entorn físic i paisat-

gístic, i que té l'oposició ciutadana), la Federació Escola Valenciana (lligant llengua i reforma estatutària) i en nom d'Acció Cultural del País Valencià, va intervenir el seu president, en Vicent Martínez Sancho.

Aquesta jornada commemorativa va acabar amb l'espectacle musical *Un poble en moviment*, al Campus dels Tarongers de la Universitat de València, amb actuacions de grups com Obrint Pas, Al Tall, Brams o Miquel Gil, entre altres.

Però per la gent del Casal Jaume I de Fraga, el dia va ser una mica més complert. A primera hora del matí la nostra seu social de l'avinguda Reis Catòlics de Fraga va amanèixer amb pintades de caire polític, reivindicant que Fraga és Aragó. Pot ser és que els agressors pensen que no ho sabem... doncs ho sabem i de vegades, ho patim, com és el cas.

He de reconèixer que va ser un dia una mica paradoxal. Al

matí t'agredeixen i a la tarda ets al centre de la capital del Túria, manifestant-te per la dignitat i unitat de llengua, la qual cosa pot ser la motivació pel que intolerants (enteneu blaveros) i delinqüents et facin pintades. La quadratura del cercle...

De tota manera, centrem-nos en lo important. Els actes de València tenen un to cívic, solidari, reivindicatiu i compromès que fa que a la gent que hi participem se'ns obrin les mires mentals. Vull dir que, per un cop al any, pots comprovar que la situació que viu cadascú en el seu lloc d'origen és el denominador comú dels milers de persones assistents, és a dir, un drets lingüístics vexats, cosa que et permet no mirar-te tant el melic, encara que sigui per unes hores. És un fet important. Prendre consciència de catalanoparlants en el sentit més ampli, coneixent situacions de territoris diferents amb diverses realitats (tenir o no tenir l'oficialitat de

la llengua, per exemple) però amb una problemàtica comuna, més o menys evolucionada. Està clar que no és el mateix lluitar per la llengua amb un marc jurídic que la reconegui que, com ens passa a la Franja, lluitar per la llengua des de zero, situació que sembla que encara durarà bastant temps. Però reconeixereu que de tot se n'aprèn.

No us parlaré de l'autoodi ni de la falta d'autoestima, però assumir i creure en la pertinença a un col·lectiu fa que s'articulin de forma organitzada i efectiva els projectes o iniciatives que ens faran aconseguir les nostres fites, segons els nostres principis. La situació de les nostres comarques ens demana aquest activisme, però la pregunta és: estem preparats per a aquest compromís amb nosaltres mateixos i amb el nostre futur? Si no és així, tranquils, tenim uns altres vint anys per davant... que segur que seran pitjors. A la Franja, bufen vents de tronada...

El català i la Franja presents a la Fira de l'Educació de Saragossa

■ Antoni Bengochea

Una pancarta que es veia «d'una hora lluny» anunciava els «XX anys d'ensenyament del català a l'Aragó» i presidia la participació per primera vegada de la llengua catalana a la fira «ARAGÓN EDUCA», organitzada pel Departament d'Educació de la D.G.A. En les dos edicions anteriors d'aquest esdeveniment el català no hi va ser present. A la tercera va ser la «bona». Un petit stand molt ben situat representava la llengua catalana a l'Aragó a la fira d'educació més important que mai havia organitzat la DGA, i on es va batre de molt el rècord de participació de les edicions anteriors quan a nombre d'es-

tands i públic.

Al costat del nostre stand brillava l'exposició de J.M. Gràcia, «Finestrans i Finestretes», la primera que es podia veure només entrar al recinte. El frontal i el mur del fons estaven ornats amb dos magnífiques pancartes confeccionades per Gràfiques del Matarranya, i la resta de l'espai lluita decorat amb revistes de *Temps de Franja*, i tot ple de publicacions i fullets de tota mena (incloses les que el Govern d'Aragó edita per aquest event, lògicament en castellà) que aportaren les associacions. Molt animat, tant a l'interior com a l'exterior, una pregunta es repetia constantment:

«¿Dónde se puede estudiar catalán en Zaragoza?». Sense calificar-lo de sorprenent, l'interès de molts visitants pel coneixement del català es mostrà molt més alt del que pensàvem, i en conseqüència, creiem que ja és hora que les institucions prenguen nota, es mullen i es posen a treballar per la difusió de la nostra llengua, també a les capitals aragoneses.

Entre els molts visitants dels que gaudirem, cal destacar la presència del viceconseller Juan José Vázquez que, amb la presència de l'Artur Quintana, anuncia la pròxima aparició de la Llei de Llengües (sic).

Cal destacar també les actuacions del Grup de Teatre del Institut de Balaguer i del nostre artista baixcinqueny Anton Abad, que actuaren amb uns condicionants que ni de lluny van ser els ideals. Aquest aspecte de les actuacions s'ha de millorar i molt.

També cal felicitar amb efusió als directors i mestres dels centres de la Franja que es desplaçaren per visitar-nos, el Col·legi i l'Institut del Vall-de-roures i el

Col·legi Públic de Saidí. En total, prop de 200 alumnes que seguien amb interès el concert de l'Anton Abad i la interpretació del grup de teatre «Dos de Batx», format per alumnes de 2n de Batxillerat de l' I.E.S. «Ciutat de Balaguer» que interpretà una versió modernitzada per a públic juvenil del conte de la *Caputxeta Vermella*.

Finalment ens resta agrair la notabilíssima participació de les Associacions de la Franja que es van implicar i que ens van ajudar amb el seu treball o amb la seua presència, especialment membres de les Associacions del Baix Cinca, del Matarranya i dels Casals Jaume I, així com la col·laboració del CPR de Fraga. Sempre vam tenir la sensació de treballar en equip.

Creiem que el resultat final de la nostra participació (entre associacions, artistes, centres educatius, etc.) va ser molt positiu de cara a la difusió i normalització de la nostra cultura a una «plaça» tan difícil com Saragossa, i esperem que en anys vinents es pugui augmentar i millorar.

Moncada rep el «Premi de les Lletres» a Terol, acompanyat de cent mequinensans

■ Màrio Sasot

L'escriptor Jesús Moncada rebé el guardó que li havia atorgat el jurat un més abans —el més important que concedeix el govern aragonès a la gent de les lletres— en un ambient càlid per la presència de més d'un centenar de mequinensans encapçalats per la seua alcaldessa Magda Gòdia, que van venir en dos autocars fins a aquesta capital del Túrria per ser al costat de Jesús en un

moment en que sofreix greus problemes de salut, i d'uns pocs amics de l'autor de *Camí de Sirga*; però també en un ambient estrany, per estar l'acte rodejat d'actes reivindicatius de la coordinadora «Teruel existe» a l'entorn de la seu de la D.G.A. a Terol i al celebrar-se en una ciutat amb cap relació amb l'escriptor mequinensà i la seua obra literària.

També van ser càlides les

paraules que llegí la consellera d'Educació, Cultura i Esports, Eva Almúnia, la qual entre altres coses digué de l'escriptura d'en Moncada que «la seua morbidesa lingüística, la seua morositat literària, la seua línia llarga i densa són demostratives d'una posició personal davant la llengua fortament assentada, d'un gran amor a l'ofici i fruit d'una acumulació de lectures des d'infant,

sempre voraç i insatisfeta».

Moncada es limità, amb un minso fil de veu, a agrair el premi i recalcar «la sort que vaig tenir com escriptor de nàixer a un lloc com Mequinensa, tan ric en històries que no m'ha calgut buscar-les lluny».

GALERIA DE PERSONATGES

Belén Bellostas Sorolla

«En el tema del català sempre havia estat susceptible fins que, com sant Pau, vaig caure del cavall»

■ D. Sarrau

Amb la Belén voldríem començar una sèrie de persones que es mereixen la titularitat permanent de personatges, ja no del mes sinó, al menys, de la dècada. És la professora d'adults de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA, aquest curs 2004-2005 i, confiem, que... fins que ella vulgui. Jove, 26 anys, filla de pare oscenc i de mare fragatina, forma part d'aquest escamot de membres de l'IEBC que barregen cognoms tant catalans per una banda com castellaníssims per altra i que han conservat el català com a llengua materna i d'ús. Va néixer a Fraga l'any 79, i va

realitzar els seus estudis a l'IES Bajo Cinca. Va continuar els estudis a la Universitat de Lleida llicenciant-se en Filologia Anglesa. Un any d'aquests està decidida a presentar-se a oposicions i aprovar-les. Els estudis de llengua catalana que havia iniciat a l'Institut, més bé susceptible que conscienciada, va resoldre rematar-los a la Facultat de la capital del Segre on va aconseguir el nivell D.

Des de fa nou anys l'Institut d'Estudis del Baix Cinca està fent funcionar l'Escola d'Adults al centre CPR Les Monges de Fraga. Amb una trentena d'alumnes –la mitjana anual– treballa tres dies a la

setmana, amb molta satisfacció, segons les seues paraules, i amb la satisfacció dels alumnes, com sabem de font directa. Imparteix pacientment els nivells B i C i els seus alumnes hi acudeixen de Fraga i de la comarca. N'hi ha de Villanueva de Sijena, de Bellver, de Peñalba. N'hi ha que parlen castellà i venen a aprendre el català, n'hi ha de catalanoparlants que vénen a aprendre a llegir i a escriure. per raons que van des del simple fet de voler presentar-se a les oposicions a bomber de la Generalitat fins al que vol simplement saber escriure en el seu idioma o, els més, a assolir els nivells

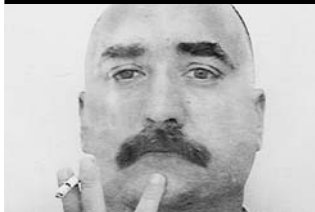

que algun dia poden necessitar. Sort a tots.

CRÒNIQUES TAGARINES

Casp i Gràcia

■ Esteve Betrià

En el número 46 (abril i maig de 2005) de *TdF*, l'amic Francesc Ricart manifestava una sèrie de reflexions de caràcter literariolingüístic (és a dir, polítiques) en la secció d'eixa revista intitulada 'Som d'eixe món' –la contra física, per entendre'ns, d'aquesta altra secció, com es pot comprovar girant la pàgina que teniu a les mans– a partir d'un seguit de noms de persones i entitats que, d'una manera o una altra, havien despertat el seu interès intel·lectual i anímic en setmanes anteriors.

Ara només vull destacar la breu referència que trobem a la part final del text d'en Ricart sobre el tancament de la casa El Caspolino, una fireta d'atraccions assentada des dels anys cinquanta del segle passat, si més no, en un racó de la plaça Gal·la Plàcidia, a l'antiga vila de Gràcia de Barcelona –per cert, no gaire lluny del domicili gracienc de la Júlia Llambert– perquè m'ha fet pensar en l'enyoradís tagarí que vaig ser i que, d'una manera o una altra, continuo essent.

Com intentava explicar en el número anterior de *TdF*, la família del patxet que signa aquesta crònica, com moltes altres famílies mequinensanes, va haver de traslladar-se en la segona meitat de la dècada dels anys seixanta del segle passat del Poble a la capital de Catalunya; en el nostre cas a Gràcia, una barriada barcelonina que ja acollia des de feia dècades una nodrida colònia de mequinensans; i que encara ara n'acull. També deia en l'última

crònica publicada en aquesta secció, que les grans fotografies emmarcades del Poble presidint els menjadors barcelonins de les famílies mequinensanes intentaven pal·liar, per dir-ho així, en part la violència del trasllat. De manera semblant, també ajudaven a atenuar els efectes dolorosos del forçat canvi residencial les nodrides trobades vespertines que durant anys molts mequinensans adults feien, àvids de notícies del Poble, a tocar de la Font de Canaletes, al capdamunt de la Rambla barcelonina. O els berenars i reunions que les mequinensanes organitzaven al voltant de les festes de Sant Blas i, sobretot, Santa Àgueda. O els dinars extraordinaris que fèiem a casa el 17 de setembre per celebrar el dia de la Santa. Tot plegat servia a la família per conservar encara prou tensos els vincles amb lo Poble.

A mi, ni que fos pel nom de l'establiment, els cavallets de la fireta del Caspolino també em servien per evitar que els lligams que m'unien al paisatge del Poble no s'esfilagarsessen gaire de pressa. Però alhora, i de manera gairebé inevitable, les visites al Caspolino, sovint de la mà d'una venerable veïna –la senyora vídua d'Omedes–, contribuïen a crear-ne de nous amb l'antiga vila de Gràcia.

En fi, diuen que la pàtria d'un hom és la seua infantesa. No ho sé del cert, el que sí sé és que la meua infantesa és mequinensana i gracienc. Una infantesa que, d'alguna manera, passa també un poc per Casp, un topònim que al Poble sempre havíem relacionat amb feixucs afers administratius que no pas amb la quotidianitat local però que llavors entrà, per estranys viarans, a forma part, ni que fos d'esguiltlèvit, de la meua pàtria. Ara, amb la desaparició del Caspolino, noto que desapareix també un altre fragment d'eixa pàtria. Però no m'amoïno gaire: després de tant de temps i de tants fragments perduts començo a estar-hi avesat.

Aturat el Projecte de Central Eòlica per la Serra d'Almudaina

■ Gemma Sanginés

Sembla important donar cobertura a notícies que tenen a vore amb la lluita social i que, en el seu procés o en el seu final, esdevenen un èxit. No és casual que aquest tipus d'evidències queden amagades per uns mitjans de comunicació al servei del poder, que, de fer-se visibles, donarien massa pistes sobre el fet que els ciutadans units i organitzats poden canviar moltes coses: aquest és el cas de la lluita de la Comarca del Comtat per evitar que el perfil del seu paisatge es modifiqui amb la instal·lació d'una Central Eòlica.

Després d'un any de mobi-

litzacions, la Coordinadora d'Estudis Eòlics del Comtat, i gran part de la gent de la comarca, han aconseguit aturar un nou projecte de Central Eòlica per a aquesta zona. Sota l'etiqueta d'energia verda o ecològica, s'amagava en aquest cas la instal·lació de 50 aerogeneradors de 100 metres d'alçada al voltant de 3 àrees protegides, 43 km de pistes, amb amples de fins a 22 metres per tal que els camions pogueren accedir a les zones d'instal·lació, i una línia d'alta tensió amb 137 pals de gran alçada. Les conseqüències d'aquesta central afectaven una

vintena de pobles, dels quals 18 s'han posicionat en contra, entre altres raons pel fet de no complir-se la normativa que afecta la distància mínima entre el poble i la zona dels aerogeneradors. La central estaria dividida en tres parts, conformant la Zona 14. A aquest enclavament, pertanyen, entre altres, la Serra d'Almudaina, qualificada com a IBA'63 (àrea important de les aus) i les estribacions del Benicadell (zona LIC: lloc d'interès comunitari).

Després d'haver-se presentat un total de 40.000 al·legacions al projecte, s'està esperant la resposta dels promotors per

a iniciar accions legals. En setembre es va presentar una queixa al Síndic de Greuges, mostrant la postura dels pobles afectats i, després d'uns mesos d'espera, el Síndic ha emés un informe dirigit a la Conselleria d'Infraestructures i Transports, Vivenda i Territori, en el qual desaconsella la instal·lació de la Central Eòlica de la Zona 14.

SOM D'EIXE MÓN

Imatges: la força de la imatge i els tòpics

■ Francesc Ricart

Les imatges ens acompanyen i en certa manera ens conformen. A tomb amb la portada de l'últim *Temps de Franja*, m'hi ha fet pensar. No cal dir –o sí que cal– que a mi la foto no m'ha fet feliç del tot; de fet, la informació de l'interior anima una mica més i Pasqual Vidal hi ajuda amb la seua visió positiva de l'acció de l'ajuntament de Massalió a retolar els carrers també en català.

Continuant amb el món de la imatge, per exemple els mapes que ens han ensenyat tota la vida ens han fet veure, justament això, allò que ens han volgut fer veure; ja sé que sona a bajanada. Quan m'ensenyen la silueta de la península Ibèrica, sempre hi veig una silueta, la d'Espanya, la que em van ensenyar a veure; i jo mai no m'hi veig, vull dir, bé, ja sabeu què vull dir... Quan em bombardegen (i no és metàfora) a la televisió i a la premsa amb aquests personatges que en diuen reials –d'allò mes irreal per mi–, també volen aconseguir el mateix, que comencem a insalivar i segregat Espanya de només veure'ls.

Sí, les imatges no són gratuïtes. I, és clar, cal aprofitar i generar les imatges que interessin. A ningú avui no se li escapa el valor induït en una o en una altra direcció d'imatges absolutament populars: el Gernika, de Picasso; la faç del Crist o la del Che Guevara de les samarretes, o la llengua rollingstoniana; el cartellisme de la Guerra d'Espanya, de Renau o Fontserè –de qui ara hem sentit a parlar amb motiu dels Papers de Salaman-

ca–; o icones més modernes com les dels jocs olímpics o manifestacions culturals –aprofito per dir que servidor està embafat de les siluetes dels personatges del Quixot. Com veieu, a poc que us pareu a pensar, en aquest món iconoclast, poques imatges ens pertanyen –sí, és clar que són universals, ens diuen, i que també són nostres, si les volem–. També aquí, segur que s'entén el que vull dir, si dic que totes les allaus d'imatges que ens matxaquen literalment i metafòrica ens arriben passades pel sedàs de la mirada espanyola.

No en tenim, d'imatges nostres. I aquest és un altre dels dèficits amb què ens toca de conviure amb els qui van grassos. Per cert que la manca de referents i la invasió de cossos estranys és una misèria que compartim amb la resta del domini català. Un dèficit que ens han de restituir o que hem de superar: a la Franja i a la resta dels PPCC també tenim dret a un imaginari nostre, propi, perquè no ens enganyen com els últims setanta anys –quan la majoria ha reconegut, recuperat o *elaborat* els seus; aquí, a la Franja ens han ben plomat i, com que estem despullats, ens hi encolomen i ens poden encolomar qualsevol *vestit* i no només penso en les estranyes *faraloes* que apareixen últimament pels nostres pobles quan arriba el mes d'abril.

Bé, ja veig que acabaré fent un escrit amb moralina. Però serà molt modesta, la moralina.

Demano que pensem a reclamar tenir un imaginari propi, basat en un paisatge urbà amable, amb les retolacions en la nostra llengua, començant per la dels noms dels carrers. En fi, no demanem la lluna, només que pel carrer de la Lluna de qualsevol dels nostres pobles puguem passejar per tot el carrer de la Lluna, sense interferències, amb naturalitat.

Ah, i posats a demanar, també proposo un paisatge sense contaminació acústica espanyola. Però em penso que això no toca ací; ara ho veig: se m'ha colat d'un altre article.

Centenari del capellà de Ballovar mossèn Arnal, secretari de Durruti Un personatge, entre la història i el mite (i II)

■ Javier Ortega

José Arner, era gran amic de mossèn Arnal, malgrat la diferència d'edat entre ells. «Des de l'adolescència, ell em contava les seues experiències de la guerra i la seua estada a la Columna de Durruti, com hi va arribar i amb què es va trobar. Jo sempre l'animava que publicqués tot això i aquesta insistència enfadada va aconseguir que, finalment, el convencés. Un any abans de morir, va preparar les seues memòries, que van arribar a publicar-se poques setmanes abans del seu traspàs el 1971. Ell sempre va voler que, abans que els seus escrits veïessin la llum, jo els polís literàriament». Confessa que es va quedar un xic frustrat perquè havia mort l'amic sense haver complert el seu desig. «Es va fer una tirada reduïda del llibre que va dur per títol «Por què fui secretario de Durruti», títol que jo mateix li vaig suggerir. Vaig guardar un exemplar, primer com a record de l'amic traspasat i, segon, amb el propòsit de reproduir-les algun dia».

L'obra d'Arner, editada per Mira, pretenia «reivindicar una conducta irreprotxable, mantinguda en un medi hostil, un testimoni que fa justícia a la seua executòria immaculada». Sobre la seua labor a les trinxeres anarquistes, el mateix Arnal diu a les seues memòries: «Abans d'entrar en matèria vull aclarir que no vaig ser exactament secretari de Durruti, com es diu al títol; no vaig passar d'escrient tot i que vaig abastar en poc temps una posició de certa rellevància gràcies a la meua formació, superior a la de la gent que m'envoltava. Tampoc vaig ser-ne el seu conseller o confident, entre d'altres raons perquè Durruti no era home que es deixés mani-

pular i tolerés espies. Les meues relacions amb ell, sense ser mai íntimes, es van cimentar en el mutu respecte a les nostres idees, tan enfrontades com legítimes. Em va tractar a distància però amb deferència i jo el vaig correspondre amb lleialtat, ja que mai vaig oblidar el generós comportament que va tenir amb mi, en situacions òbviament delicades».

Entre les missions que Durruti va encarregar al capellà Arnal estava la de retornar a Barcelona totes les milicianes de la Columna, ja que l'increment de malalties venèries causava més baixes que les bales enemigues. Fins i tot es va arribar a instal·lar un hospital especialitzat en aquestes malalties a Bujaraloz. També va haver de posar orde a la reraguarda de Lleida entre els que confiscaven béns de forma fraudulenta en nom de la Columna.

Pel que fa al concepte que mossèn Arnal tenia de Durruti, distingeix entre l'anterior a la Guerra civil, que no va conèixer, i el de la Guerra: «Sí puc donar testimoni de Durruti com a cap de la columna que duu el seu nom. Com al líder que era, mai vaig veure allò que se n'ha dit. No vaig veure que fos faldiller, ni bevedor, ni rancunios, ni venjatiu. Era un home posseït de les seues idees i que va trac-

tar de ser-ne conseqüent». Tots l'estimaven i mossèn Arnal «el va tenir per un bon home. Ell es va quedar a la columna i degut als seus coneixements va exercir com a secretari i escriptur major», puntualitza José Arner.

El llibre de memòries també aporta una versió sobre les circumstàncies de la mort de Durruti, que, en realitat, sosté, amb diferents testimonis, va ser un accident en disparar-se-li la seua pròpia arma mentre estava a Madrid. Va tenir lloc a les quatre de la tarda del 19 de novembre de 1936, a la plaça de la Moncloa de Madrid. En inclinar-se Durruti per baixar del cotxe, el fusell metrallador que duia

a les mans, un de canó curt conegut com a «naranjero», colpejà l'estrep del cotxe, va saltar el fiador de l'arma i es va disparar, ferint-lo mortalment. Per atendre'l va ser cridat el cirurgià aragonès Manuel Bastos Ansart, que recolliria anys després aquest episodi a les seues memòries. Finalitzada la guerra, mossèn Arnal va poder tornar el favor al seu amic Timoteo Callén, ja que amb el seu aval va ser l'únic cap del comitè de la CNT i membre destacat de la FAI que va poder passejar-se lliurement per l'Espanya de Franco.

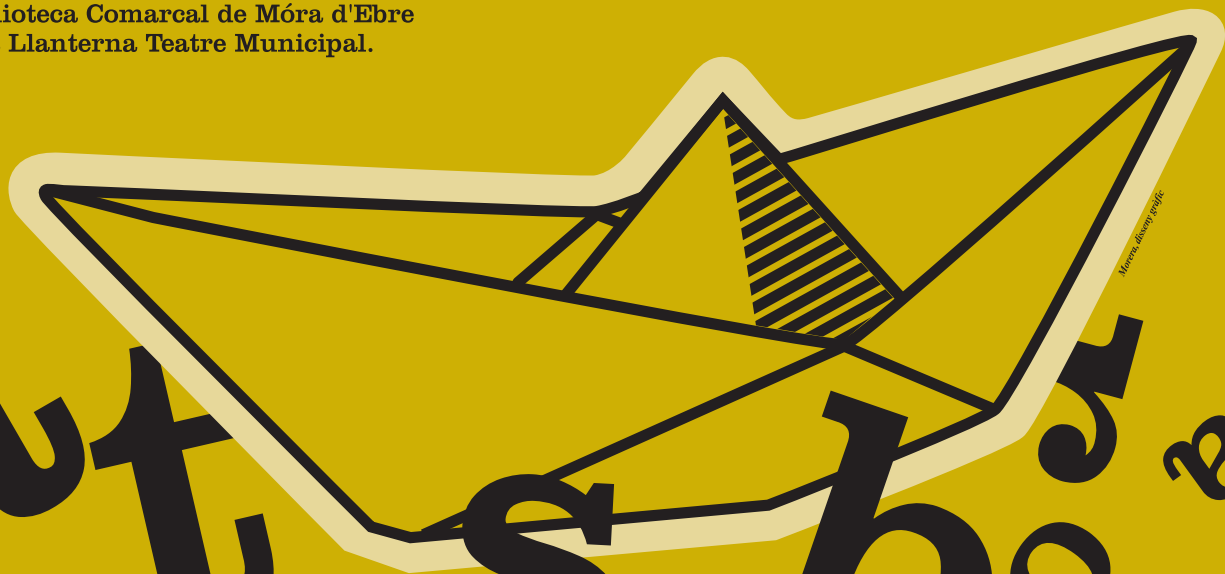
(Capítol del llibre, de pròxima aparició, sobre el paper de l'Església Catòlica en els darrers cent anys).

2a fira del llibre i l'autor ebrencs

Móra d'Ebre
10 i 11 de juny
La Llanterna
Teatre Municipal
www.llibresebrenca.org

Organitza: Centre d'Estudis de la Ribera
d'Ebre, Departament de Cultura, Ajuntament
de Móra d'Ebre, Institut Ramon Muntaner,
Biblioteca Comarcal de Móra d'Ebre
i La Llanterna Teatre Municipal.

Marta Alcega